

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martin Bureš

Starobní důchod

Bakalářská práce

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Starobní důchody vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 29. března 2018.

Martin Bureš

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé práce Mgr. Petře Melotíkové, Ph.D., za trpělivost, cenné rady, odborné vedení a podporu při psaní mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod	5
1 Důchodové pojištění	7
1.1 Důchodový systém v České republice.....	7
1.2 Prameny práva.....	9
1.2.1 Normativní právní akty	9
1.2.2 Mezinárodní smlouvy.....	10
1.2.3 Komunitární právo	10
1.3 Důležité pojmy důchodového pojištění.....	11
1.4 Základní principy důchodového pojištění	13
2 Nárok na starobní důchod.....	16
2.1 Důchodový věk	16
2.2 Doba pojištění	19
2.3 Kvalifikované skutečnosti	21
3 Nárok na dávku starobního důchodu a dávková formule	24
3.1 Pojmy dávkové formule	25
3.2 Výpočet dávky - příklad	28
4 Zhodnocení současné právní úpravy a úvahy de lege ferenda	31
Závěr.....	33
Seznam použité literatury	35
Odborný časopis.....	35
Seznam použitých právních předpisů.....	36
Seznam judikatury.....	36
Internetové zdroje.....	37
Shrnutí.....	39
Summary	39
Klíčová slova	40
Key words.....	40

Úvod

Důchodové pojištění a zejména pak starobní důchod jsou témata velmi aktuální a dotýkají se každého občana, ať je v jakémkoliv věku. V dnešní době většina zemí světa, včetně České republiky, řeší problém stárnutí populace. Zvyšují se hranice věku pro odchod do starobního důchodu. V roce 2013 vypracoval Český statistický úřad Projekci obyvatelstva České republiky (Projekce 2013).¹ Cílem této projekce bylo nastínit směr budoucího vývoje populace. V tabulce Naděje dožití je uveden pravděpodobný průměrný věk, kterého budou dosahovat muži a ženy do roku 2100. Tabulka uvádí, že by se v roce 2050 měli muži dožít průměrně 83 let a ženy 88 let. V roce 2100 je předpokládaný věk dožití u mužů 86,6 let a u žen 91,1 let. Přičemž v letech 2015-2016 se muži dožívali věku přibližně 76 let a ženy 82 let.

Z další zprávy vypracované OSN oddělením pro hospodářské a sociální věci odborem zabývajícím se populací nazvané *World Population Ageing: 1950-2050*², v překladu Světové stárnutí populace v letech 1950 až 2050, vyplývá stejný fakt, a to ten, že populace stárne neuvěřitelným tempem. Studie uvádí, že v letech 1950 na světě žilo 205 miliónů lidí starších 60 let. Pouze tři státy měly více než 10 miliónů obyvatel starších 60 let. Těmito státy byly Čína, Indie a USA. Zatímco v roce 2000 tento počet vzrostl trojnásobně na 606 miliónů osob starších 60 let. A počet států s lidmi staršími 60 let bylo 12. Pro rok 2050 se odhaduje, že by těchto osob mělo být kolem 2 miliard. Tudíž je tento problém statisticky podložený.

Cílem mé bakalářské práce je vysvětlit určité pojmy důchodového pojištění, následně se věnovat starobnímu důchodu, zde popsat podmínky na nárok, dávkovou formuli a následně výpočet dávky. Dále se zaměřím na současnou právní úpravu a pokusím se nastínit své stanovisko k vývoji důchodového pojištění.

Ve své práci budu používat metodu srovnávání, kdy například srovnám současnou právní úpravu s minulou, dále zanalyzuji a zhodnotím současnou právní úpravu.

Téma své bakalářské práce jsem si vybral ze dvou důvodů. První byl ten, že je to téma, se kterým se během života setká úplně každý, téma velmi často probírané a diskutuje se o něm dnes a denně. Lidé v mém věku o něm většinou moc neví a myslí si, že se jich v současné době ani netýká. Druhým důvodem byl fakt, že jeden z mých rodičů pracuje několik let v domově pro seniory, a tak jsem se začal o dané téma více zajímat.

¹ Český statistický úřad, *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100*, [online] czso.cz, 23. července 2013 [cit. 25. února 2018]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/projekce-obyvatelstva-ceske-republiky-do-roku-2100-n-fu4s64b8h4#>>

² United nations, DESA, Populationdivision, *WorldPopulationAgeing: 1950-2050* [online] un.org, 2002 [cit. 28. února 2018]. Dostupné na <<http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/>>

V první kapitole se zabývám důchodovým pojištěním obecně, popisuji zde důchodový systém České republiky včetně pilířů, dále prameny právní úpravy, důležité pojmy a principy.

V druhé kapitole se zaměřuji na vymezení nároku a plnění podmínek na nárok na starobní důchod.

V následující kapitole shrnuji důležité pojmy pro výpočet dávky, pojem dávková formule, dále se zaměřuji na samotný výpočet dávky s uvedením příkladu.

V poslední kapitole se zabývám zhodnocením současné právní úpravy a úvahami de lege ferenda.

V bakalářské práci je použito mnoho zdrojů, jako stěžejní bych uvedl zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Dále komentář: VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. 1. vydání. Z literatury: TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání.

Tato bakalářská práce je zpracována podle právní úpravy účinné ke dni 1. února 2018.

1 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění je v České republice jednou z nejdůležitějších součástí sociální politiky. Jedná se o pomoc občanům v těžkých životních situacích, kdy nejsou schopni zajišťovat si své vlastní potřeby. Jde o zajištění občanů ve stáří, při invaliditě a při ztrátě osoby blízké, živitele, tudíž někoho, na jehož příjmu byl občan závislý. „Současné uspořádání českého důchodového systému se formovalo v devadesátých letech minulého století, a to v důsledku nových ekonomických a sociálních podmínek vznikajících a rozvíjejících se v České republice po roce 1989. Postupně byly přijímány dílčí reformní kroky, které byly završeny v roce 1995 přijetím zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění.“³

Starobní důchod je jednou součástí důchodového pojištění. Od této kapitoly se odvíjí vše důležité pro starobní důchod, jednak je to způsob financování, prameny práva, kdy je nutno zmínit, že existují i mezinárodní smlouvy a úmluvy. Dále se jedná o důležité pojmy, které jsou společné pro celé důchodové pojištění, včetně starobního důchodu, které jsou nejvíce důležité v problematice souběhu nároků na důchod. V neposlední řadě se jedná o principy, skrze které se naplňují všechny důchody.

1.1 Důchodový systém v České republice

V současné době je důchodový systém v České republice upraven několika právními předpisy, z nichž nejdůležitější je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Tento systém funguje na principu průběžného financování. Jedná se o systém povinný, což znamená, že se nepodává žádná přihláška a nejedená se ani o libovůli pojištěnce, ale účast v systému vzniká ze zákona. „Důchodové systémy by měly zabezpečovat poskytování hmotného zabezpečení při určitých sociálních událostech. Poskytování hmotného zabezpečení je přitom možno realizovat prostřednictvím tří rovin (tzv. tří pilířů). První (všeobecný) pilíř představují důchodové systémy zajišťované státem, druhý pilíř je založen na zaměstnaneckých (důchodových) systémech a třetí (stejně jako druhý doplňkový) pilíř spočívá na principu osobního spoření (tzv. důchodové připojištění).“⁴ Důchodový systém v České republice je nyní tvořen pouze prvním a třetím pilířem.

I. Pilíř. První pilíř je základní. Jedná se o povinné, všeobecné a státem organizované schéma. Má v České republice nejdelší tradici. Dle § 7 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti činí sazba pojistného

³ ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. Rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007 s. 70 Autor: Dagmar Trinnerová

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení §15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění č. 135/2010 Sb. bod 37

u zaměstnance 6,5 % z vyměřovacího základu, u zaměstnavatele činí 25 % z vyměřovacího základu s tím, že na nemocenské pojištění jde 2,3 %, na důchodové 21,5 % a 1,2 % jde na státní politiku zaměstnanosti. U osoby samostatně výdělečně činné činí sazba pojistného 29,2 %, z toho 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti a 28 % na důchodové pojištění. A pokud se jedná o osoby samostatně výdělečně činné dobrovolně účastné důchodovému pojištění, tak sazba činí 28% a jde pouze na důchodové pojištění. První pilíř funguje na průběžném systému financování důchodů. Znamená to, že současní penzisté dostávají důchod od státu, který na něj získává finanční prostředky od té pracující části populace, tedy od těch, kdo odvádí pojistné. Zjednodušeně by se dalo říci, že si pojištěnec nespoří na vlastní důchod, ale jeho peníze jsou vypláceny současným důchodcům a jeho důchod budou zase platit jiní.

II. Pilíř. Druhý pilíř byl k 1. lednu 2016 zrušen. Byl nazýván Důchodové spoření a zaveden byl zákonem č. 426/2011 Sb. o důchodovém spoření. Fungoval v České republice od 1. ledna 2013. Do druhého pilíře bylo možno odvést část pojistného odváděného do pilíře prvního s tím, že k tomu přidá účastník část svých vlastních peněžních prostředků. Stejně jako třetí pilíř i tento byl dobrovolný, avšak pokud se pojištěnec rozhodl účastnit tohoto pilíře, tak se z něj v budoucnu nemohl vyvázat.⁵

III. Pilíř. Dříve Penzijní připojištění, nyní Doplňkové penzijní spoření. Vznikl přijetím zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Výraznou reformu přinesl zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. Účastníkům při změně právní úpravy však byla ponechána práva, která vyplývala ze zákona o penzijním připojištění. Vstup do tohoto pilíře je dobrovolný a jde o způsob spoření na stáří, avšak případná účast nemá vliv na výši důchodu vypláceného v rámci prvního pilíře. Stát jej podporuje ve formě příspěvků a daňových úlev⁶⁷. Lze získat i příspěvek od zaměstnavatele, pro kterého je to díky daňovým úlevám výhodnější než zvyšování mzdy.

⁵ Účastníkem se mohla stát osoba starší 18 let a mladší 35 let, pokud uzavřela smlouvu s penzijní společností. Osoby starší 35 let se mohly účastnit za podmínky, že uzavřely smlouvu s penzijní společností v době do šesti měsíců od 1. ledna 2013, nebo do šesti měsíců ode dne, kdy se poprvé staly poplatníky pojistného. To neplatilo pro osoby, kterým již byl vyplácen starobní důchod. Pokud osoba splnila tyto podmínky, nesměla je penzijní společnost odmítnout. Důchodové spoření vznikalo v den registru smlouvy v Centrálním registru smluv. Smlouva směla být uzavírána pouze s jednou penzijní společností s tím, že účastník mohl kdykoliv přejít k jiné společnosti. Z pojistné smlouvy o pojištění důchodu vzniká při splnění podmínek stanovených zákonem nárok na doživotní starobní důchod nebo doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu tří let nebo starobní důchod na dvacet let nebo sirotčí důchod na dobu pěti let. Při úmrtí účastníka se nárok na výplatu stával předmětem dědictví. - VESELÝ, Jiří, a kol. Právo sociálního zabezpečení. 1. vydání. Praha: Linde Praha a. s., 2013. s. 106. Autor: JUDr. Jiří Veselý Ph.D.

⁶ Ustanovení § 16 odst. 5) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu.

⁷ Ustanovení § 12 až § 14 zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.

1.2 Prameny práva

Pramen práva se dá chápat v několika smyslech a každá literatura jej uvádí jinak. „Pokud se dnes v právní vědě hovoří o pramenech práva, míní se tím zpravidla jen prameny ve formálním smyslu, tj. formy, v nichž jsou obsaženy právní normy a které dodávají v nich obsaženým pravidlům charakter práva.“⁸

Prameny práva sociálního zabezpečení rozlišujeme na normativní právní akty, mezinárodní smlouvy a komunitární právo.

1.2.1 Normativní právní akty

Základními a nejdůležitějšími prameny jsou ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, které garantují základní sociální práva občanů, přičemž největší význam pro důchodové pojištění má čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ve kterém se píše: „Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.“⁹ K důchodům v návaznosti na čl. 30 odst. 1 Listiny se váže náleží Ústavního soudu, ve kterém Ústavní soud zdůrazňuje, že „při existenci celé škály důchodových systémů a způsobů konstrukce důchodových dávek je nutno zvolit takovou variantu, do níž budou promítnuty všechny principy sociální politiky, jakož i systému důchodového zabezpečení, která bude důsledně respektovat ústavní principy a naplňovat ustanovení čl. 30 odst. 1, čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny a současně ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny šetřit podstatu těchto základních práv.“¹⁰

Na zákonné úrovni je třeba zmínit:

- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění; ve kterém jsou upraveny právní vztahy, osobní a věcný rozsah důchodového pojištění.
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení; který upravuje základní procesní vztahy všech oblastí práva sociálního zabezpečení, včetně důchodového pojištění.
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti; v němž je upraveno financování sociálního zabezpečení.

Na podzákonné úrovni je to především:

⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 69

⁹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení §15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění č. 135/2010 Sb. bod 97.

- Vyhláška č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění; v té jsou obsaženy definice některých pojmů, které se vztahují k důchodovým dávkám.
- Vyhláška č. 343/2017Sb., o výši VVZ a PK za rok 2016
- Vyhláška č. 359/2009 Sb., o posuzování invalidity
- Nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání; zde jsou taxativně uvedeny nemoci z povolání a podmínky vzniku takových nemocí.
- Nařízení vlády č. 344/2017 Sb., o zvýšení příplatku k důchodu v roce 2018

1.2.2 Mezinárodní smlouvy

Mezinárodní smlouvy, které Česká republika ratifikovala, mají, dle českého právního řádu, díky Ústavnímu zákonu č. 395/2001, který novelizoval Ústavu České republiky, aplikační přednost před zákony České republiky. To znamená, že stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se přednostně mezinárodní smlouva. Rozeznáváme dva druhy mezinárodních smluv, a to mezinárodní smlouvy bilaterální a multilaterální.

Bilaterální smlouvy jsou častější a četnější druh smluv. Jedná se o smlouvy uzavřené mezi dvěma státy. „Jejich podstatou i účelem sjednávání je zpravidla princip stejného vzájemného zacházení s občany smluvního státu z hlediska ochrany jejich práv vyplývajících ze sociálního zabezpečení jako s občany vlastními.“¹¹

Multilaterální smlouvy mají však zásadnější význam pro oblast sociálního zabezpečení. Jedná se o smlouvy, které jsou zpravidla výsledkem činností mezinárodních organizací. Jako příklad bych mohl uvést jednu z nejvýznamnějších mezinárodních organizací, a to Organizaci spojených národů (OSN). A to konkrétně Všeobecnou deklaraci lidských práv, ve které jsou zakotvena základní sociální práva, konkrétně ve článku 22. Mimo jiné i právo na zabezpečení ve stáří, které je uvedeno v článku 25 této deklarace¹².

1.2.3 Komunitární právo

Komunitární právo je právo Evropských společenství. Jedná se o primární právo Evropské unie (dále jen EU). Je tvořeno smlouvami EU a dalšími smlouvami. Jedná se o dohody, které mají právní formu smluv a které byly uzavřeny mezi vládami členských zemí. „Musí být ratifikovány parlamenty členských států, stejně jako všechny jejich případné změny. Smlouvy EU se také týkají úkolů a pravomocí institucí a organizací EU. Dále upravují

¹¹ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 30. Autor Doc. JUDr. Margerita Vysokajová, CSc

¹² Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948.

legislativní, exekutivní a judikativní postupy společného práva EU.“¹³ Mezi nejdůležitější smlouvy komunitárního práva patří například: Pařížská smlouva, uzavřena r. 1951, Slučovací smlouva, uzavřena r. 1965, Maastrichtská smlouva, uzavřena r. 1992, nebo pro Českou republiku nejvýznamnější Smlouva o přistoupení České republiky a dalších devíti států, uzavřena roku 2003.

1.3 Důležité pojmy důchodového pojištění

Tato podkapitola shrnuje důležité pojmy pro důchodové pojištění. Pojmy jsou důležité zejména pro nárok na jednotlivé důchody. Dále vysvětluje, jaké důchody se rozlišují v oblasti důchodového pojištění v České republice.

- **Dítě** je upraveno v § 20 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Za dítě v důchodovém pojištění se považuje dítě vlastní, osvojené a dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů. Za dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů, se považuje dítě převzaté do péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Rozhodnutí příslušného orgánu jsou uvedena v § 20 odst. 3 v bodech a) až i) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (Dále jen PojDůch).
- **Nezaopatřené dítě** je upraveno v § 21 PojDůch. Zkráceně řečeno se za nezaopatřené dítě považuje dítě, které nedokončilo povinnou školní docházku, nebo se soustavně připravuje na budoucí povolání, dále pokud se nemůže připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost kvůli úrazu nebo nemoci, anebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu není schopné vykonávat výdělečnou činnost. Nejdéle však do 26. roku věku.
- **Soustavná příprava dítěte na budoucí povolání** je upravena v § 21 až § 23 PojDůch. Za soustavnou přípravu na budoucí povolání se považuje studium na středních a vysokých školách v České republice, v cizině, pokud je studium postaveno na roveň studia v České republice a to samé platí i pro studium v České republice na vysokých školách zřízených právníky osobami cizího státu. Dále teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost osob se zdravotním postižením; studium osob, které vykonaly první maturitní zkoušku nebo absolutorium a v témže kalendářním roce nastupují na studium jednoletých kurzů cizích jazyků; příprava k přijetí za člena řádu, náboženského společenství nebo obdobného společenství církve, která trvá nejméně

¹³ HAVRÁNEK, Jaromír, a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 286. Autor: JUDr. Jaromír Havránek CSc.

jeden rok a nejvýše po dobu dvou let; vzdělávání v diagnostických třídách diagnostických ústavů.

- **Osoby blízké a domácnost.** Přesnou definici najdeme v § 24 PojDůch. „Odst. 1) Za osoby blízké se pro účely tohoto zákona považují manželé, příbuzní v řadě přímé, děti dle § 20 odst. 1, sourozenci, zeť, snacha a manžel rodiče, a to kteréhokoli z manželů. Odst. 2) Domácností se pro účely tohoto zákona rozumí společenství fyzických osob, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.“¹⁴
- **Pracovní úraz a nemoc z povolání** upravuje § 25 PojDůch. Pracovní úraz je takový úraz, který pojištěnec utrpěl při činnosti zakládající účast na pojištění. Tj. při plnění pracovních či služebních povinností vyplývajících z pracovněprávních předpisů a předpisů upravujících služební poměry. Za pracovní úraz se taktéž považuje úraz, který pojištěnec utrpěl při přípravě na obranu státu. Totéž platí pro nemoc z povolání. Co je nemoc z povolání stanoví nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kde je v příloze uveden seznam nemocí z povolání. Další důležitý předpis je vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 342/1997 Sb., kterou se stanoví postup při uznávání nemocí z povolání a ve které je seznam zdravotnických zařízení, která tyto nemoci uznávají.
- **Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav.** § 26 PojDůch. Aby se zdravotní stav mohl považovat za dlouhodobě nepříznivý, musí splnit dvě podmínky. Za prvé se jedná o stav, který omezuje tělesné, smyslové, nebo duševní schopnosti pojištěnce, které jsou významné pro jeho pracovní schopnosti. A za druhé tento stav musí trvat déle než jeden rok anebo lze předpokládat, podle lékařských poznatků, že takový stav bude trvat déle než jeden rok. Přičemž obě podmínky musí být splněny současně.
- **Výdělečná činnost.** § 27 PojDůch nám výdělečnou činnost definuje takto: „Výdělečnou činností se rozumí činnost osob uvedených v § 5 odst. 1 a v § 5 odst. 4 vykonávaná v rozsahu, který zakládá účast na pojištění.“¹⁵
- **Důchody přímé.** V literatuře jsou někdy označovány jako důchody originální. Jsou to důchody, u nichž se zkoumá, zdali sám pojištěnec splnil podmínky pro nárok na důchod. Tyto podmínky jsou dvě, potřebná doba pojištění a sociální událost. Mezi důchody přímé se řadí důchod starobní a invalidní. U těchto důchodů jsou rozhodující pojmy: doba pojištění, která ovlivňuje vznik nároku a výši, a výpočtový základ, který ovlivňuje pouze výši.

¹⁴ Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Tamtéž.

- **Důchody pozůstalostní.** Někdy se jim říká důchody odvozené. Sem se řadí důchod vdovský, vdovecký a sirotčí. Zkoumají se podmínky nejen na straně vdovy, respektive vdovce či sirotka, ale také podmínky na straně třetích osob, z jejichž smrti je nárok na důchod odvozen. Jedná se o úmrtí manžela (manželky) v případě vdovy (vdovce) a úmrtí rodiče nebo osoby, která nějak nahradila rodičovskou péči a na níž byl sirotek závislý.
- **Předčasný starobní důchod** je upraven v § 31 PojDůch. Je to institut upravující dřívější odchod do starobního důchodu. Na odchod do předčasného důchodu musí pojištěnec splnit dvě podmínky. Ta první je potřebná doba pojištění podle § 29 odst. 1 nebo § 29 odst. 3 písm. a) PojDůch. Ta druhá podmínka je, že do dosažení důchodového věku mu chybí buď 3 roky, pokud jeho důchodový věk je nižší než 63 let, nebo 5 let, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let a již dosáhl alespoň 60 let. O přiznání si takového důchodu musí pojištěnec zažádat. § 81 zákona č. 582/1991 o organizaci a provádění sociálního zabezpečení udává, že řízení o přiznání dávkou se zahajuje na základě písemné žádosti. A z judikatury¹⁶ vyplývá, že pojištěnec musí v žádosti uvést, o jaký typ starobního důchodu žádá a k jakému dni. Pokud uvede, že žádá o starobní důchod, tak se vždy bude jednat o starobní důchod dle § 29 PojDůch. Přiznání předčasného starobního důchodu vylučuje nárok na starobní důchod podle § 29 PojDůch. V rozhovoru¹⁷ pro server finance.idnes.cz mluvčí České správy sociálního zabezpečení paní inženýrka Buráňová vysvětluje, jak je to v současné době s předčasnými důchody. V současnosti pobírá předčasný důchod 318 842 lidí. V průměru dostávají 10 564 Kč. Zatímco průměrný řádný starobní důchod činí 11 850 Kč. Paní inženýrka uvádí, že důvody pro odchod do předčasného důchodu jsou různé. Mezi nejčastější důvody patří fakt, že někteří fyzicky nezvládali svou práci, nebo dlouhodobě nemohli žádnou najít. Častým důvodem je taky péče o osoby blízké, či pomáhání s péčí o vnoučata.

1.4 Základní principy důchodového pojištění

Základní principy jsou důležitou částí důchodového pojištění. Jsou to principy, na kterých je založeno celé důchodové pojištění v České republice. Stěžejní literatura pro tuhle kapitulu je Právo sociálního zabezpečení od Petra Trösterera a kol.¹⁸

¹⁶ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 25. ledna 2006, sp. zn. 20 Cad 31/2005-26.

¹⁷ Eva Sovová. *Předčasný důchod má už 618 tisíc lidí. Téměř třetina bere pod 10 tisíc.* [online] finance.idnes.cz 5. března 2018 [cit. 22 března 2018] Dostupné na <https://finance.idnes.cz/predcasna-penze-duchod-kraceni-privydelek-rozdily-fw6-/penze.aspx?c=A180302_113518_penze_sov>

¹⁸ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 143-144. Autor JUDr. Jan Přib, CSc

- **Všeoobecnost** je základním principem současného důchodového pojištění, protože se pojí s dlouholetou tradicí. „Již za první Československé republiky, konkrétně ve dvacátých letech dvacátého století, byly přijaty právní předpisy, které důchodové pojištění rozšířily na prakticky všechny osoby činné v zaměstnaneckých vztazích. Od roku 1948 byly důchodového pojištění účastny též osoby samostatně výdělečně činné.“¹⁹ To předpokládá účast všech osob na důchodovém pojištění.
- **Jednotnost** je dalším ze základních principů, který nám říká, že pro všechny skupiny pojištěnců, kterými jsou například zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné, soudci apod., tj. osoby uvedené v části druhé hlavě prvního zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, platí stejné zásady pro nárok a výpočet důchodů. Do 31. prosince roku 1992 byly zvýhodněny některé profese. Například, dle zákona 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, byli zvýhodněni podle § 14 například horníci, členové leteckých posádek, kesonáři a potápěči apod. Zvýhodnění se týkalo důchodového věku podle odpracované doby ve výše zmíněných profesích, nebo podle výše základní výměry starobního důchodu.
- **Zásluhovost.** V daném principu se odráží předchozí účast na pojištění v nároku na dávku a konkrétní výši. Tudíž se tento princip projevuje ve dvou rovinách. První představuje nárok na dávku a druhá představuje konkrétní výši dávky. Tato zásada se projevuje například v § 11 PojDůch., který představuje dobu pojištění. To znamená, že pojištěnec musí splnit určitou dobu pojištění, aby si tzv. zasloužil důchod. Pro starobní důchod je tato doba upravena v § 29 PojDůch. Dále se tento princip odráží ve výši důchodu, a to konkrétně v procentní výměře důchodu. Procentní výměra je odvislá od výše výdělku.
- **Sociální solidarita** je princip zohledňující celkovou situaci ve společnosti. Přihlíží se k tomu, jaké mají ostatní osoby potřeby a jak se mohou účastnit důchodového pojištění. Projevuje se to například v solidaritě bohatých s chudými či ekonomicky aktivních s osobami, které pobírají důchody. V českém důchodovém systému se princip sociální solidarity projevuje ve způsobu jeho financování. Neboli v průběžném financování, kdy ekonomicky aktivní svým pojistným tvoří zdroj, ze kterého se platí důchody již ekonomicky neaktivním osobám. Dále se projevuje například tím, že výše sazby pojistného se odvíjí od výše platu - § 7 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku. T. G. Masaryk k solidaritě uvedl:

¹⁹ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 143. Autor JUDr. Jan Přib, CSc

„Solidarita je etickým příkazem, neboť člověk je dlužníkem společnosti, a zříká-li se svých práv, privilegií, ve shodě s ideou solidarity, je to jen splácení dluhu za prospěch, který skýtá společnost jednotlivci, rovněž jako dluh generacím minulým, jejichž statky nakupené pílí jsou mu k dispozici, a povinností všech lidí je solidárně pracovat na rozhojnění tohoto bohatství.“²⁰

- **Dynamičnost.** Další princip, který reaguje na současnou situaci ve společnosti, dále na finanční možnosti státu. Každým rokem se vydává vyhláška o výši všeobecného vyměřovacího základu, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu a základní výměry důchodů a o zvýšení důchodů.
- **Obligatornost dávek.** Při splnění zákonem stanovených podmínek pojištěnému vzniká z důchodového pojištění právní nárok na vyplacení důchodu.
- **Garance.** Vyplacení dávek v důchodovém pojištění garantuje stát. Výdaje na důchodové pojištění jsou součástí výdajů státního rozpočtu. Důchodové pojištění je vedeno jako samostatná část státního rozpočtu, jak na samostatném účtu, tak i v zákoně o státním rozpočtu je vedeno jako samostatná položka příjmů státního rozpočtu.
- **Zachování nabytých práv** je princip, který reaguje na vývoj právní úpravy. A to tak, že pokud někomu vznikl nárok na výplatu dávky podle dřívější právní úpravy v době, kdy byla účinná, tak i po změně mu byl nárok ponechán. A to i v případě, že dávka ještě nebyla přiznána.
- **Soudní ochrana.** V České republice se ve věcech důchodového pojištění dá uplatnit soudní přezkum v rámci správního soudnictví. Přezkoumávají se zpravidla rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení, která se týkají důchodů.

²⁰ RÁDL, Emanuel, TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. V Praze: nakladem Československého kompasu, 1926. s. 800

2 Nárok na starobní důchod

Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže splnil potřebnou dobu pojištění uvedenou v § 29 PojDůch. a dosáhl stanoveného věku uvedeného v §32 PojDůch. Případně splní-li další podmínky dané zákonem. „Stejně jako nemocenské pojištění je i důchodové pojištění určeno zaměstnancům i osobám samostatně výdělečně činným. Na rozdíl od nemocenského pojištění je důchodové pojištění pro osoby samostatně výdělečně činné povinné s výjimkou případů, kdy samostatná výdělečná činnost není vykonávána jako hlavní, a to za zákonem přesně definovaných podmínek.“²¹

2.1 Důchodový věk

Jak jsem již v úvodu psal, tak ze statistických údajů vyplývá, že lidstvo stárne a tudíž se tomu musí okolní svět přizpůsobit a s tím i právní úprava. V České republice byl paragraf týkající se důchodového věku novelizován čtyřikrát. Přičemž poslední novela přišla se zákonem č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti 1. ledna 2018.

Důchodový věk je v současné právní úpravě uveden v § 32 PojDůch. Je rozdělen do tří skupin, jedná se o pojištěnce narozené před rokem 1936, v období let 1936 až 1971 a pojištěnce narozené po roce 1971.

U pojištěnců narozených před rokem 1936 je to stanoveno následovně:

- U mužů důchodový věk činí 60 let.
- U žen
 - 53 let, pokud vychovaly alespoň pět dětí.
 - 54 let, pokud vychovaly tři nebo čtyři děti.
 - 55 let, pokud vychovaly dvě děti.
 - 56 let, pokud vychovaly jedno dítě.
 - 57 let.

Pojištěnce narozené v letech 1936 až 1971 upravuje příloha zákona o důchodovém pojištění. I zde se promítne výchova dítěte do výsledného důchodového věku. Zde se důchodový věk přepočítává i na měsíce. Pojištěnec nastupuje do důchodu dne, který je shodný se dnem jeho narození, pokud takový den v daném měsíci není, tak posledním dnem takového měsíce. Jako příklad uvedu pojištěnce ženu, která vychovala čtyři děti

²¹ VESELÝ, Jiří, a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. Vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2013. s. 80 Autor: JUDr. Jiří Veselý, Ph.D.

a narodila se 20. ledna 1946. Podle přílohy je její důchodový věk 55 let a 8 měsíců, což se přičte k jejímu datu narození. Do důchodu by tedy šla 20. září 2001.

Poslední skupinou jsou pojištěnci narození po roce 1971. V této skupině nejsou rozlišeni muži a ženy, taktéž se nezohledňuje výchova dítěte. Důchodový věk pro tyto pojištěnce činí 65 let. Tato část prošla největší změnou v oblasti důchodového věku.²²

Důchodový věk se musel změnit i v souvislosti s rovným postavením mužů a žen ve společnosti. V České republice se tento problém začal řešit až s přistoupením České republiky do Evropské unie v roce 2004. Zásada rovného postavení je vyjádřena v čl. 2 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství²³, kde je mimo jiné stanoveno, že posláním Společenství je rovné zacházení pro muže a ženy. Směrnice Rady č. 79/7/EHS²⁴ postupně zavádí zásady rovného zacházení pro muže a ženy v sociálním zabezpečení zajišťující ochranu pro případ nemoci, invalidity, stáří, pracovních úrazů a nemocí z povolání, nezaměstnanosti. Docentka Gregorová s docentem Galvasem ve svém článku²⁵ uvádí, že právní úprava, která zohledňovala pohlaví a výchovu dítěte, obsahovala dvě nerovnosti v přístupech. V té první uvádí problém v rozdílném důchodovém věku pro muže a ženy, kdy muži chodili do důchodu v 60 letech a bezdětné ženy v 57 letech. Druhá nerovnost se týkala výchovy dítěte, která u žen zohledňována byla, ale u mužů samoživitelů ne. Celkově co se týkalo zohledňování výchovy dětí, byla Česká republika poslední, která toto zohlednění zaváděla. Jak jsem již psal výše, tak u pojištěnců narozených po roce 1971 se ani pohlaví ani počet dětí nezohledňuje, a tudíž nastala rovnost pohlaví, o kterou se v rámci Evropské unie usiluje.

Dále se důchodový věk podle § 74a PojDůch. snížil pojištěncům, kteří před 1. lednem 1993 vykonávali alespoň po dobu deseti let zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, na 50 let v případě, že bylo toto zaměstnání podle předpisů účinných před 1. lednem 1969 zařazeno do zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní

²² V předchozí právní úpravě byl tento věk nejméně 67. Jednalo se o pojištěnce narozené po roce 1977. Jejich důchodový věk se stanovil tak, že se k věku 67 přičetl takový počet měsíců, který odpovídal dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození a rokem 1977. Například já jsem se narodil v roce 1995. Rozdíl mezi rokem 1995 a 1977 je 18 let. Tudíž se tento rozdíl vynásobil dvěma, což představovalo 36 měsíců tudíž 3 roky. Tento počet se přičetl k věku 67. To znamenalo, že můj důchodový věk činil 70 let. Třeba u pojištěnců narozených v roce 2017 rozdíl činil 40 let, tudíž 80 měsíců, což představovalo 6 let a 8 měsíců navíc k roku 67. Takže jejich věk činil 73 let a 8 měsíců. A tento věk s každým rokem narůstal, proto musela přijít novela v podobě přesně stanoveného věku.

²³ Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství, tzv. Římská smlouva ze dne 25. března 1957.

²⁴ Směrnice Rady č. 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavádění zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení.

²⁵ GREGOROVÁ, Zdeňka, GALVAS, Milan, K některým otázkám rovného postavení mužů a žen v současném důchodovém pojištění. *Právní rozhledy*. 15/2007. s. 548

důchod při dosažení věku 55 let a pokud nastoupili na pracoviště s rizikem ionizujícího záření, dále na 55 let pokud se nejednalo o takové pracoviště.

U osob, které před 1. říjnem 2016 začaly vykonávat zaměstnání v hlubinném hornictví a odpracovaly určitý počet směn podle §37b odst. 1 písm. b) PojDůch., se důchodový věk sníží o 7 let.

Výchova dítěte. Aby žena mohla splnit podmínku výchovy dítěte, musí o dítě osobně pečovat do jeho nabytí zletilosti alespoň po dobu deseti roků. Začne-li se starat o dítě starší osmého roku věku, je podmínka splněna za předpokladu, že se o dítě starala alespoň pět let. Avšak podmínka by nebyla splněna, pokud by před dosažením zletilosti o dítě přestala pečovat. Judikatura Nejvyššího správního soudu č. 410/2004 Sb.²⁶ vysvětluje pojem „Osobní péče o dítě.“ Znamená to soustavnou a aktivní osobní péči ženy o dítě do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti let, resp. pěti roků. Pokud soud svěří výchovu dítěte do péče otci, který za dítě nese odpovědnost, rodiče žijí odděleně, tak i když matka dítě navštěvuje, projevuje o něj zájem, přispívá na výživu a podílí se na výchově, není splněna podmínka výchovy dítěte, protože se nejedná o soustavnou péči.

V dalším případě se v rozsudku Nejvyššího správního soudu 6 Ads 112/2015 - 23 ze dne 27. dubna 2016 řešila péče o dítě manžela, které mu bylo svěřeno do péče soudem nebo dohodou rodičů schválenou soudem, jak je uvedeno v § 20 odst. 2 PojDůch. Nejvyšší správní soud řešil případ, kdy žalobkyni nebyla uznána péče o dítě manžela. Dítě se narodilo v roce 1974, žalobkyně se o něj starala od 1. ledna 1980. Dne 4. března 1981 bylo otci dítě svěřeno do péče rozhodnutím soudu. Žalobkyně s otcem dítěte uzavřela manželství 29. srpna 1987. Jednalo se o to, že žalobkyně se starala o dítě manžela po dobu, která splňuje podmínku výchovy dítěte, ale Nejvyšší správní soud namítá, že se sice žalobkyně o dítě fakticky starala, ale nebyla splněna podmínka péče o dítě „manžela,“ jelikož spolu v té době žili ve stejné domácnosti, ale manželství bylo uzavřeno až později. Péče o dítě manžela je tedy vázána na dvě podmínky. První podmínkou je, aby dítě bylo svěřeno do péče manžela na základě rozhodnutí soudu, a druhou podmínkou je uzavření manželství. Tyto podmínky musí být splněny kumulativně. Jestliže je některá podmínka splněna dříve, nemá to žádný vliv na uznání výchovy dítěte do doby, než bude splněna i podmínka druhá. V závěru rozsudku Nejvyšší správní soud dodává: „Může přitom nastat i situace, kdy žena o dítě pečující uzavře s jeho otcem manželství až po dosažení zletilosti dítěte, dokonce i bezprostředně před dosažením požadovaného důchodového věku. Uznání dodatečně uzavřeného manželství

²⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. prosince 2003 sp. zn. 3 Ads 37/2003-49

v jakémkoliv okamžiku by proto mohlo vést až k absurdním situacím, zákonodárcem zjevně nezamýšleným.²⁷

2.2 Doba pojištění

Doba pojištění je právní událost, která spočívá ve výkonu výdělečné činnosti, jako je například práce v pracovním či služebním poměru nebo samostatně výdělečné činnosti. Je upravena v zákoně o důchodovém pojištění v části třetí, hlavě první v § 11, kde je upravena pro celou oblast důchodového pojištění. Dále je pro každý důchod upravena jednotlivě v paragrafech jim věnovaným. Pro starobní důchod je upravena konkrétně v § 29.

Dle § 11 a § 12 PojDůch rozlišujeme dobu pojištění a náhradní dobu pojištění. V případě řádné doby pojištění se jedná o osoby uvedené v § 5 odst. 1 a v § 5 odst. 4 PojDůch, za které bylo zapláceno pojistné, dále osoby uvedené v § 6 PojDůch. Systém klade důraz na zaplacení pojistného za tuto dobu.

„Náhradní doba pojištění je období, ve kterém se neodvádí žádné pojistné, přesto se tyto doby za určitých podmínek započítávají do potřebných let pojištění pro důchod.“²⁸ Za náhradní dobu pojištění se považuje účast na pojištění u osob uvedených v § 5 odst. 2 PojDůch. Od roku 2012 „podmínkou pro to, aby se doba účasti těchto osob hodnotila jako náhradní doba pojištění, je, že pojištěnec po dobu trvání této účasti byl v České republice účasten důchodového pojištění z jiného důvodu, nemocenského pojištění nebo zdravotního pojištění anebo, bydlel-li v České republice, jako poživatel důchodu nebo rodinný příslušník odvozoval své nároky ze zdravotního pojištění v jiném členském státě Evropské unie.“²⁹ Pokud není stanoveno jinak, tak se náhradní doba pojištění hodnotí pro vznik a výši procentní výměry důchodu stejně jako doba pojištění.

Co se týče dob získaných před 1. lednem 1996, tak se za dobu pojištění považují doby získané před tímto dnem na základě dříve platných právních předpisů. Dále pokud se jedná o doby zaměstnání v cizině, tak platí, že aby se započítala, musí za ni být zapláceno pojistné a počítá se ode dne zaplacení pojistného.

Za náhradní dobu pojištění získanou před 1. lednem 1996 se považuje pobírání důchodu za výsluhu let, taktéž doba studia před tímto dnem podle dříve platných právních předpisů, avšak po dobu prvních šesti let po dosažení věku osmnáct let.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. dubna 2016 6 Ads 112/2015 - 23.

²⁸ Česká správa sociálního zabezpečení. *Náhradní doba pojištění*. [online] cssz.cz, prosinec 2017 [cit. 23. března 2018] Dostupné na <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/nahradni-doba-pojisteni.htm>>

²⁹ Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Účast na důchodovém pojištění je povinná pro osoby uvedené v § 5 odst. 1 písm. a) až l) a písm. v) až x) a odst. 2, 3 PojDůch. „Dobou pojištění je rovněž doba dobrovolné účasti na pojištění, zápočet této doby je podmíněn tím, že jde o osobu starší 18 let, která podala přihlášku k účasti na pojištění na okresní správě sociálního zabezpečení a zaplatila pojistné.“³⁰

Co se týče dob pojištění pro nárok na starobní důchod, to upravuje § 29 PojDůch. V prvním odstavci je stanoveno, kolik let nejméně musí mít pojištěnec splněnou dobu pojištění a záleží, ve kterém roce dosáhl důchodového věku. Druhý odstavec upravuje podmínky pro nárok, pokud nebyly splněny podmínky z odstavce prvního a to tak, že se snížila doba pojištění, ale zvedl se o pět let důchodový věk. Ve třetím odstavci je zakomponován i § 13 odst. 1, který se vztahuje ke dřívějším právním předpisům. Dle čtvrtého odstavce má nárok na starobní důchod ten, který dosáhl 65 let věku a splnil podmínky pro nárok na invalidní důchod. Odstavec pět: „Do doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod podle odstavce 1 písm. b) až k) a odstavce 2 písm. b) až f) se náhradní doby pojištění, s výjimkou náhradních dob pojištění uvedených v § 5 odst. 2 písm. c) a d) a v § 102 odst. 5 a obdobných dob podle předpisů platných před 1. lednem 1996, započítávají pouze v rozsahu 80 %; počet dnů náhradních dob pojištění stanovený podle části věty před středníkem se přitom zaokrouhluje na celé dny směrem nahoru.“³¹

Pro webovou stránku idnes.cz poskytla rozhovor³² mluvčí České správy sociálního zabezpečení Jana Buráňová. Z rozhovoru vyplývá, že řada občanů České republiky zjišťuje při žádosti o starobní důchod, že i když splnili podmínku důchodového věku, tak nesplnili potřebnou dobu pojištění. Lidé, kteří by měli jít do důchodu v roce 2018, potřebují mít pro přiznání nároku na důchod splněnou dobu pojištění ve výši 34 let, zatímco v roce 2010 stačilo získat 25 let doby pojištění. Z rozhovoru je patrné, že občané nevědí, co všechno se jim započítává jako doba pojištění. Neuvědomují si, že třeba ženě, která se stará o děti, se započítává doba osobní péče do 4 let věku dítěte, jak je uvedeno v § 5 odst. 2 písm. c) PojDůch. Tudíž pokud zůstane doma s dětmi déle, tak si musí platit dobrovolné důchodové pojištění. Dále se v rozhovoru uvádí, že časté problémy mohou nastat u osob, které pracovaly někdy tzv. „na černo.“ Tyto osoby sice využívaly během let výhod této zakázané práce, jako je neplacení daní, ale při žádosti o starobní důchod zjišťují, že nesplňují jednu z podmínek a tou je doba pojištění. U osob vedených na Úřadu práce se jako doba pojištění započítává

³⁰ ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. Rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007 s. 70 Autor: Dagmar Trinnerová

³¹ Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

³² Eva Sovová. *Důchodový věk mají, penzi od státu nedostanou. Šok pro řadu Čechů*. [online] idnes.cz, 5. ledna 2018. [cit. 7. března 2018] Dostupné na <https://finance.idnes.cz/starobni-duchod-vznik-naroku-chybejici-doba-pojisteni-pp7-/penze.aspx?c=A180104_102804_penze_sov>

maximálně doba v rozsahu tří let - § 5 odst. 2. písm. a). Když člověku chybí doba pojištění, dá se to řešit tím, že si posune dobu odchodu do důchodu a chybějící dobu dopracuje, nebo v některých případech se dá doba doplatit dobrovolným pojištěním - § 11 odst. 3 PojDůch. Přitom má každý pojištěnec, dle § 40a zákona č 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení nárok na vystavení Informativního osobního listu důchodového pojištění. Ten se vydává na základě písemné žádosti orgánu sociálního zabezpečení, konkrétně České správě sociálního zabezpečení. Občan na něj má právní nárok jednou ročně. Tento list obsahuje přehled dob důchodového pojištění, od roku 1986 také přehled vyměřovacích základů pojištěnce a taktéž přehled vyloučených dob³³.

2.3 Kvalifikované skutečnosti

Tato podkapitola pojednává o situacích, které mohou ovlivnit výši výplaty důchodu, nebo který důchod bude vlastně vyplácen. Jedná se o souběhy dvou či více důchodů a každý souběh se řeší podle jiných kritérií.

Souběh důchodů přímých. Souběh důchodů dle § 58 PojDůch. se řeší tak, že se vyplácí jen jeden důchod, a to ten vyšší. Pokud pojištěnec splnil podmínky nároku na výplatu starobního a invalidního důchodu, řeší se to tak, že si pojištěnec může vybrat, který důchod mu bude vyplácen. Nárok na druhý důchod mu zanikne. To ovšem neplatí pro situace, kdy byl pojištěnci snížen stupeň invalidity a vyplácená dávka by byla nižší než ta, která vyplývala ze starobního důchodu. „Při volbě mezi druhy důchodu je třeba pečlivě zvažovat případné nároky a možnosti, které jsou v jiných předpisech spojeny právě s určitým druhem vypláceného důchodu, jimž je poskytována bývalým zaměstnavatelem (eventuelně prostřednictvím příslušné pojišťovny) náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti vzniklé následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Tato náhrada - někdy nazývána renta - totiž poživateli starobního důchodu nenáleží.“³⁴

Souběh důchodů přímých a pozůstalostních je upraven v § 59 PojDůch. Splní-li pojištěnec současně podmínky nároku na výplatu důchodů přímých a pozůstalostních, vyplácí se ten nejvyšší v plné výši a z ostatních se vyplácí polovina procentní výměry. Je-li výše několika důchodů stejná, krátí se nejprve sirotčí důchod a poté vdovský nebo vdovecký. Oboustranně osiřelému dítěti, které má nárok na dva sirotčí důchody, se vyplácí vyšší v plné výši, pokud dosahují stejné výše, vyplácí se jeden v plné výši a ten nižší, respektive ten druhý,

³³ Česká správa sociálního zabezpečení. *Informativní osobní list důchodového pojištění*. [online] cssz.cz, červen 2016. [cit. 8. března 2018] Dostupné na <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/informativni-osobni-list-duchodoveho-pojisteni.htm>>

³⁴ VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 183-184.

ve výši procentní výměry. „Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního důchodu zvýšeného za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na tento důchod a na výplatu vdovského nebo vdoveckého důchodu, odečte se pro účely posuzování výše důchodu z procentní výměry starobního důchodu zvýšení za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na tento důchod, a je-li zbylá část procentní výměry starobního důchodu nižší než procentní výměra vdovského nebo vdoveckého důchodu, vyplácí se vdovský nebo vdovecký důchod v plné výši a starobní důchod se vyplácí ve výši zvýšení tohoto důchodu za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na tento důchod a jedné poloviny zbylé části procentní výměry.“³⁵

Souběh důchodů českých a zahraničních. Poslední možnost souběhu se týká českého a zahraničního důchodu. Jedná se o důchody, které jsou vypočteny se zřetelem k mezinárodní smlouvě podle toho, jakou dobu pojištěnec získal v České republice v poměru k celkově získané době. Mluvíme tedy o tzv. dílčím důchodu. Základní výměry a procentní výměry se stanoví v poměru těchto dob. Při souběhu více dílčích důchodů se vyplácí nejvyšší procentní výměra v plné výši a z nižší se vyplácí polovina, základní se vyplácí jen ta vyšší. Jedná-li se o souběh dílčích důchodů a důchodů vyplácených z českého důchodového pojištění, vyplácí se základní výměra jen toho důchodu z českého důchodového pojištění a z dílčího se nevyplácí. Co se týče procentní výměry, vyplácí se ta vyšší v plné výši a menší ve výši poloviny. Pokud byl pojištěnec pojištěn ve více členských státech EU, bude pobírat důchod z každého takového státu. A tyto důchody budou odpovídat dobám pojištění získaných v každém z dotyčných států. Například když byla osoba pojištěna ve třech státech, a dovrší dobu pojištění 35 let a v prvním pracovala 10 let, ve druhém 13 let a ve třetím 12 let, tak každý stát jednotlivě vypočítá výši dávky, na jakou by měl jedinec nárok po 35 letech pojištění v daném státě a následně mu bude vypláceno 10/35 v prvním státě, 13/35 ve druhém a 12/35 v posledním.

Problému dílčího důchodu se věnuje například nález Ústavního soudu ze dne 3. června 2003 vedený jako II. ÚS 405/02. Jednalo se o kauzu tzv. „slovenských důchodů.“ Ústavní soud v nálezu zrušil rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 21. března 2002, č. j. 2 Cao 249/2001-27, který potvrdil rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení o přiznání dílčího předčasného starobního důchodu ve stanovené výši. Ve zkratce se jednalo o to, že stěžovatel pracoval v době Československa pro českou firmu a práci vykonával na Slovensku. Vrchní soud rozhodl, že stěžovatelova práce od 16. října 1962 do 31. července

³⁵ Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

1995, kterou vykonával na Slovensku, bude hodnocena jako práce v cizině a uznal stěžovateli pouze 10 let a 214 dní jako dobu pojištění v České republice. Tudíž se to mělo posuzovat jako dílčí důchod. Ale Ústavní soud rozhodl, že stěžovatel splnil potřebnou dobu pojištění, tedy 25 let, ještě v době Československa a že rozdělení mu nesmí být na škodu, protože by to odporovalo principu právní jistoty a splnění této podmínky mu nesmí být zpětně ubíráno. „Česká republika a Slovenská republika vznikly k 1. 1. 1993 rozdělením společného československého státu. Tento společný stát charakterizoval jednotný systém důchodového pojištění, a tak z hlediska tehdejšího práva bylo právně irelevantní, ve které části československého státu občan byl zaměstnán, resp. kde měl sídlo jeho zaměstnavatel.“³⁶

³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 3. června 2003 II. ÚS 405/02.

3 Nárok na dávku starobního důchodu a dávková formule

Tato kapitola se zaměřuje na vznik a zánik nároku na dávku. V podkapitolách se zaměřuje na dávku samotnou a rozebírá dílčí pojmy a příklad výpočtu dávky.

Vznik nároku na dávku. V zákoně upraveno v § 54 odst. 1 PojDůch. Nárok na dávku vzniká v případě splnění doby pojištění, dále by se dalo hovořit o určité sociální události, která může být různá a pro případ starobního důchodu se jedná o stáří, tudíž o situaci, kdy už člověk dosáhl takového věku, že není schopen si plně zajišťovat vlastní výdělek. Jedná se tedy o druhou podmínku a tou je důchodový věk.

Vznik nároku na výplatu dávky je v zákoně upraven v § 54 odst. 2 PojDůch. Je nutno rozlišovat dva různé pojmy a to nárok na důchod a nárok na výplatu důchodu. Nárok na výplatu vzniká splněním zákonem stanovených podmínek a podáním žádosti o přiznání nebo vyplacení důchodu k příslušné okresní správě sociálního zabezpečení. Dle § 82 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení je, s odkazem na § 7 odst. 1 písm. b) téhož zákona, příslušná okresní správa sociálního zabezpečení (dále jen OSSZ) dle místa trvalého bydliště nebo hlášeného pobytu. „Pokud někdo nepodá žádost o důchod v době, kdy již má nárok na důchod, a později se rozhodne, že by chtěl důchod vyplatit zpětně, má nárok na přiznání výplaty důchodu pouze pět let nazpět³⁷.“³⁸

Zánik nároku na dávku a výplatu dávky je upraven v § 55 PojDůch. Nárok na důchod nezaniká uplynutím času, ale nárok na výplatu dávky nebo jeho části zaniká uplynutím pěti let. Lhůta začíná běžet dnem, od kterého důchod nebo jeho část pojištěnci náleží. Tato lhůta neplyne po dobu řízení o důchodu, po dobu, kdy je osoba prohlášena za mrtvou nebo nezvěstnou. Taktéž pokud se vedlo řízení o neplatnosti skončení právního vztahu zakládajícího účast na pojištění. § 56 PojDůch upravuje, co se děje při zániku nároku. V případě, že nárok na důchod či jeho výplatu zanikl, se důchod odejme nebo se zastaví výplata a to vždy ode dne, který následoval po dni, jímž uplynulo období, za které již byl důchod vyplacen. To samé se děje, pokud se jedná o důchod, který byl přiznán nebo vyplácen neprávem. Byl-li přiznán nárok na jiný důchod a předchozí nárok tak zanikl, zúčtují se částky jiného důchodu náležející ode dne jeho přiznání s částkami dosavadního důchodu vyplácenými za tutéž dobu.

³⁷ Ustanovení § 56 odst. 1 písm. c) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ Slovník sociálního zabezpečení. *Nárok na výplatu důchodu*. [online] slovník.mpsv.cz, [cit. 27. března. 2018] Dostupné na <<http://slovník.mpsv.cz/narok-na-vyplatu-duchodu.html>>

3.1 Pojmy dávkové formule

Tato podkapitola popisuje jednotlivé pojmy, ze kterých se skládá dávková formule. Dávková formule je matematický postup, který spojuje tyto pojmy a kterým se vypočítává výše dávky.

Vyměřovací základ. Jedná se o úhrn příjmů ze závislé činnosti, které jsou předmětem daně z příjmu fyzických osob podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu. Pokud nejsou příjmy osvobozeny od této daně a zaměstnavatel je zúčtoval v souvislosti se zaměstnáním.³⁹ Jedná se o tzv. hrubou mzdu.

Roční vyměřovací základ. „Je výsledkem násobení úhrnu vyměřovacího základu za daný kalendářní rok a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu příslušného pro úpravu úhrnu vyměřovacích základů za daný kalendářní rok, a to účinného v roce přiznání důchodu.“⁴⁰ Tudiž se jedná o součet všech vyměřovacích základů za kalendářní rok vynásobené koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Uvedu na příkladu: vyměřovací základ x koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu = roční vyměřovací základ. 359 748 Kč (29 979 Kč - průměrná mzda pro rok 2018 x 12 měsíců) x 1,0612 (koeficient za rok 2016⁴¹) = 383 923,0656 = 383 924 Kč (zaokrouhuje se na celé koruny nahoru).

Osobní vyměřovací základ. Jedná se o složitější proces výpočtu, kdy se osobním vyměřovacím základem rozumí měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období.⁴² Tento průměr se spočítá tak, že se úhrn ročních vyměřovacích základů podělí kalendářními dny za rozhodné období zkrácené o vyloučené dny a následně vynásobí koeficientem 30,4167. Příklad: 13 437 340 (Roční vyměřovací základ x 35 let) : [12 783 (Počet dní) - 3 (vyloučené dny)] = 1 051,435054773083 x 30,4167 = 31 981,185 = 31 982 Kč (zaokrouhuje se na celé koruny nahoru).

Redukční hranice. Současnou podobu redukčních hranic upravil zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. „Významným projevem solidarity v rámci výpočtu důchodu jsou podle ministerstva právě redukční hranice, pomocí nichž se z osobního vyměřovacího základu zjišťuje výpočtový základ pro stanovení procentní výměry důchodu. Současně ministerstvo

³⁹ Všeobecná zdravotní pojišťovna. *Vyměřovací základ*. [online] vvp.cz, 2015, [cit. 7. března 2018] Dostupné na <<https://www.vvp.cz/platci/informace/povinnosti-platcu-metodika/zamestnavatele/vymerovaci-zaklad>>

⁴⁰ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 143. Autor JUDr. Vladimír Voříšek.

⁴¹ Nařízení vlády č. 343/2017 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2016..

⁴² VESELÝ, Jiří, a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. Vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2013. s. 94 Autor: JUDr. Jiří Veselý, Ph.D.

připomíná, že se základní důchodové pojištění výrazně podílí na snižování chudoby starší generace, což je také jedním z jeho základních cílů. Zrušení redukčních hranic by tuto současnou situaci podstatně zhoršilo, protože redukční hranice jsou prvkem, který zásadním způsobem ovlivňuje úroveň solidarity v základním důchodovém pojištění.“⁴³ Jedná se o hranice, které určují, jaká část a v jaké míře se použije pro stanovení výpočtového základu. Jsou 2 a jsou dány nařízením vlády. První hranice je 44% z průměrné mzdy a druhá hranice tvoří 400% průměrné mzdy. Pro rok 2018 je první redukční hranice stanovena na 13 191 Kč a druhá redukční hranice na 119 916 Kč.

Výpočtový základ je praven v § 15 PojDůch. Výpočtový základ se stanoví tím, že se redukuje osobní vyměřovací základ podle redukčních hranic. Ve výše uvedeném paragrafu se rozlišuje výpočtový základ dle dvou období. První je od 30. září 2011 do 31. prosince 2014. Druhé období je po roce 2014. V prvním období se rozlišují tři redukční hranice. V druhém už pouze dvě. S tím, že redukční hranice pro první období byly stanoveny tak, že první hranice byla 44% z průměrné mzdy, druhá 116% a třetí 400%. V obou obdobích se částka do první redukční hranice počítá celá. První období se dále dělí na 4 další období. To první je období od 30. září 2011 do 31. prosince 2011, druhé období je rok 2012, třetí je rok 2013 a poslední čtvrté je rok 2014. V těchto obdobích se z částky mezi první a druhou hranicí započítává 29 % a následuje pokles o jedno procento pro každé období až na 26 %. Mezi druhou a třetí hranicí se započítává 13 % a následuje postupný růst po třech procentech za každé období až na 22 %. Nad třetí hranici se započítává 10 %, 8 %, 6 % a 3 % pro rok 2014. Po roce 2014 došlo ke zjednodušení. Redukční hranice jsou stanoveny obdobně s tím, že je vynechána prostřední hranice. Tudíž 44 % a 400 % průměrné mzdy. Jak jsem již psal, částka do první redukční hranice se počítá v plné výši. Mezi první a druhou pouze ve výši 26 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží.

Rozhodné období je upraveno v § 18 PojDůch. Jedná se o období, ve kterém se zjišťují fakta důležitá pro výpočet dávky. V rozhodném období se zkoumají dva pojmy důležité pro stanovení osobního vyměřovacího základu. První jsou úhrny za jednotlivé kalendářní roky, dále jsou to pak vyloučené dny.⁴⁴ Starobního důchodu se přímo týká hlavně odstavec jedna výše zmíněného paragrafu, ve kterém je uvedeno, že rozhodným obdobím je vlastně celý ekonomicky aktivní život. Tedy doba od roku následujícího po roce, ve kterém pojištěnec dosáhl 18 let věku až do konce kalendářního roku, který předchází roku, ve kterém je

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení §15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění č. 135/2010 Sb.

⁴⁴ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 151. Autor JUDr. Vladimír Voříšek.

pojištění přiznán důchod.⁴⁵ Ve čtvrtém odstavci se hned ve větě první píše, že se do rozhodného období nezapočítává doba před rokem 1986, tudíž by se dalo říct, že rozhodné období začíná z pravidla rokem 1986. „Ve větě druhé je stanoven postup pro případy, kdy se v „obecném“ rozhodném období nevyskytuje alespoň pět kalendářních roků s vyměřovacím základem - tehdy se počátek rozhodného období postupně posunuje před rok 1986, až bude „nalezen“ další takový rok.“⁴⁶

Vyloučené doby. Jedná se o takové doby, které kdyby byly zahrnuty do výpočtu důchodu, snížily by výslednou částku. Někdy se těmto dobám říká taky „příjmově prázdné doby.“⁴⁷ Jsou to doby, které jsou uznávané zákonem a ve kterých pojištěnec nedosahoval žádných příjmů. Nejčastěji se jedná například o doby dočasné pracovní neschopnost, za které náleží nemocenská.

Shrnutí. Dávková formule je matematický postup, jakým se vypočítává dávka. Dávková formule obsahuje všechny výše zmíněné pojmy. Dávka se skládá ze dvou složek a těmi jsou základní výměra a procentní výměra. Základní výměra je pro všechny důchody stejná. Z § 33 odst. 1 PojDůch plyne, že základní výměra činí 9% průměrné mzdy měsíčně. Tudíž pro rok 2018 to je 2 700 Kč, jak plyne z nařízení vlády č. 343/2017 Sb. V této složce se projevuje zásada jednotnosti, protože nárok na tuto složku neboli částku, mají naprosto všichni, jež splnili podmínky.

Druhá složka, tedy procentní výměra, je individuální a liší se u každého jedince. V této složce se nejvíce projevuje princip zásluhovosti. Tato procentní výměra je závislá na době pojištění a samotném výdělku pojištěnce.

- Základem pro výpočet procentní výměry je vyměřovací základ.
- Vyměřovací základ se za jednotlivé roky s pomocí koeficientů přepočítává na roční vyměřovací základ.
- Z těchto ročních vyměřovacích základů, se dle rozhodného období sníženého o vyloučené dny, vypočítává osobní vyměřovací základ.
- Osobní vyměřovací základ se redukuje pomocí redukčních hranic a stává se z něj výpočtový základ.
- Z výpočtového základu se již následně určuje výše procentní výměry tak, že:

⁴⁵ V předchozí právní úpravě činilo rozhodné období 30 kalendářních let, které bezprostředně předcházeli roku, ve kterém byl přiznán důchod.

⁴⁶ VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 82.

⁴⁷ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 151. Autor JUDr. Vladimír Voříšek.

počet let doby pojištění se vynásobí 1,5 %. Např.: 40 let x 1,5 % = 60 %. Výpočtový základ se vynásobí počtem procent a vyjde procentní výměra. Např.: 10 000 Kč x 60 % = 6 000 Kč.

Minimální výše procentní výměry je 770 Kč měsíčně, jak plyne z § 33 odst. 2 PojDůch. Dle § 34 PojDůch výše procentní výměry starobního důchodu činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu měsíčně.

3.2 Výpočet dávky - příklad

Musí být splněna potřebná doba pojištění a musí být naplněn potřebný věk pro odchod do starobního důchodu. Poté se musí poslat žádost příslušné OSSZ a ta poté vypočítá výši dávky. Pokud by někoho zajímaly, ještě před dovršením důchodového věku, informace důležité pro výpočet dávky, tak může požádat OSSZ o vydání tzv. informativního osobního listu důchodového pojištění⁴⁸ a podle informací zde získaných může zkusit na internetu použít jednu z tzv. „kalkulaček výše důchodu.“ Ovšem tyto kalkulačky jsou pouze orientační. Nyní si ukážeme, jak výpočet dávky provádí správa sociálního zabezpečení.

Jako příklad jsem zvolil pojištěnce muže, který odejde do starobního důchodu v roce 2018. Z § 29 PojDůch vyplývá, že tento pojištěnec musí získat dobu pojištění 34 let. Jeho důchodový věk se stanovuje dle přílohy k PojDůch. Pro muže činí 63 let a 4 měsíce. Pojištěnec se narodil 1. ledna 1955. Jeho důchodový věk činí 63 let a 4 měsíce a do řádného starobního důchodu půjde 1. května 2018. Tento pojištěnec po dokončení střední školy pracoval jako dělník u jedné firmy po celý život a rozhodl se odejít do důchodu přesně v den, kdy dovršil svůj důchodový věk. Rozhodné období se zjišťuje od roku následujícího po roce, ve kterém dosáhl 18. roku věku, až do roku před rokem dosažení důchodového věku. Tento pojištěnec dosáhl 18 let věku v roce 1973 a od té doby získal 43 let doby pojištění. Takže podmínka splnění doby pojištění, tedy 34 let, je splněna. Dle § 18 PojDůch se do rozhodného období nezapočítávají roky před rokem 1986. Takže pro nás bude důležité rozhodné období v letech 1986 až 2017. V následující tabulce jsou stanoveny z vyměřovacích základů roční vyměřovací základy a z nich osobní vyměřovací základ. Údaje uvedené v tabulce jsou fiktivní a slouží pouze pro tento příklad. Kromě Koeficientu nárůstu

⁴⁸ Ustanovení § 40a zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

všeobecného vyměřovacího základu, ten je skutečný dle tabulky⁴⁹ tvořené dle nařízení vlády⁵⁰.

Rok	VZ	VLD	KNVVZ	RVZ
1986	50 120	5	10,1143	506 928,7160
1987	52 000	0	9,9071	515 169,2000
1988	52 306	12	9,6862	506 646,3772
1989	53 109	5	9,4571	502 257,1239
1990	56 071	10	9,1232	511 546,9472
1991	61 421	0	7,9058	485 582,1418
1992	63 728	0	6,4554	411 389, 7312
1993	75 698	6	5,1537	390 124,7826
1994	76 342	7	4,3473	331 881,5766
1995	78 469	0	3,6685	287 863,5265
1996	78 800	0	3,0983	244 146,0400
1997	79 349	10	2,8028	222 399,3772
1998	80 901	12	2,5638	207 413,9838
1999	91 634	0	2,3689	217 071,7826
2000	92 994	0	2,2223	206 660,5662
2001	100 800	0	2,0477	206 408,1600
2002	120 380	8	1,9081	229 697,0780
2003	138 498	0	1,7878	247 606,7244
2004	145 678	3	1,6765	244 229,1670
2005	153 789	3	1,5939	245 124,2871
2006	157 812	12	1,4952	235 960,5024
2007	161 247	0	1,3926	224 552,5722
2008	172 281	3	1,2878	221 863,4718
2009	178 945	0	1,2444	222 679,1580
2009	181 745	4	1,2223	222 146,9135
2010	185 684	13	1,1947	221 836,6748
2011	197 241	0	1,1947	235 643,8227
2012	203 247	5	1,1574	235 238,0778
2013	212 684	0	1,1574	246 160,4616
2014	215 374	2	1,1374	244 966,3876
2015	230 215	0	1,1040	254 157,3600
2016	245 274	0	1,0612	260 178,6488
2017	258 000	3	1,0000	285 000,0000

⁴⁹ Finance.cz. *Co vstupuje do výpočtu důchodu*. [online] finance.cz, 2017, [cit. 14. března 2018] Dostupné na <<https://www.finance.cz/duchody-a-davky/vse-o-duchodech/starobni-duchody/co-vstupuje-do-vypoctu-duchodu/>>

⁵⁰ Nařízení vlády č. 343/2017 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2016..

Celkem	4 301 836	123		9 285 353
--------	-----------	-----	--	-----------

Nyní známe úhrn ročních vyměřovacích základů za rozhodné období, nyní vypočítáme osobní vyměřovací základ, ze kterého následně pomocí redukčních hranic získáme vyměřovací základ. A z něho budeme stanovovat procentní výměru důchodu.

$$OZV = \frac{\text{úhrn RZV za rozhodné období} \times 30,4167}{\text{počet dnů rozhodného období} - \text{vyloučené doby}}$$

$$OZV = \frac{9\,285\,353 \times 30,4167}{11\,323 - 123} = \underline{25\,217 \text{ Kč}} \text{ (zaokrouhleno na celá čísla nahoru)}$$

Z OZV z částky 25 217 Kč si teď stanovíme výpočtový základ.

Redukční hranice	procenta	částka
do 13 191	100 %	13 191
nad 13 191 do 119 916	26 %	3 127
nad 119 916	Nepřihlíží se.	0

Náš výpočtový základ činí 16 318 Kč. Z tohoto základu se určí procentní výměra a to tak, že se doba pojištění, tedy 43 let, vynásobí 1,5 %, což nám dá 64,5 %. Tudíž 64,5 % z částky 16 318 vytvoří procentní výměru ve výši 10 526 Kč. K této procentní výměře se přičte základní výměra, a to je 2 700 Kč. Takže výsledný důchod bude činit 13 226 Kč.

Na porovnání: průměrná výše důchodu za rok 2016 dle Českého statistického úřadu byla u mužů 12 661 Kč a u žen 10 400 Kč⁵¹.

Seznam použitých zkratk:

- VZ: Vyměřovací základ.
- VLD: Vyloučené dny.
- KNVVZ: Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.
- RZV: Roční vyměřovací základ.
- OZV: Osobní vyměřovací základ.

⁵¹ Český statistický úřad, *Zaostřeno na ženy a muže - 2017*, [online] czso.cz, 29. prosince 2017 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/5-socialni-zabezpeceni-acrx41hiq1>>

4 Zhodnocení současné právní úpravy a úvahy de lege ferenda

Současná právní úprava se dle mého názoru stává velmi přehledná a jednotná. Česká republika se vypořádala s odlišnými nároky na důchodový věk pro muže a ženy velmi dobře a naplnila tak jeden z cílů Evropské unie, a tím je rovnost pohlaví. Dále je důchodový věk nyní koncipován přesně a jednoznačně. Stanovil se na rovných 65 let a stanovil tak pro všechny stejné podmínky. Od příštího roku bude jednotná i doba pojištění a to 35 let, jak vyplývá z § 29 PojDůch. Dle mého názoru je rozumné, že je doba pojištění sjednocená a nastavena stejně pro všechny do budoucna a když bude každý vědět, že musí splnit 35 let doby pojištění, jinak nebude mít nárok na výplatu starobního důchodu, tak by to mohlo některé jedince donutit si ji nějakým způsobem obstarat, ať už prací, nebo jinou výdělečnou činností.

Na druhou stranu si nejsem moc jistý, jestli je dobré, že doba pojištění je právě oněch 35 let. Nejspíš to vychází z faktu, že průměrná délka pracovního života v České republice je podle Českého statistického úřadu 35,1 let⁵². Ale nejsem si jistý, zda každý je schopen to získat do doby, než mu nastane důchodový věk. Vzhledem k tomu, že ještě před rokem 2010 byla potřebná doba pojištění jen 25 let, tak si myslím, že je to vcelku výrazný skok. Na jednu stranu jsme se zbavili nerovnosti pohlaví. Ale když se podíváme na délku pracovního života v České republice, tak u mužů to činí 38,2 let a u žen je to pouhých 31,9 let⁵³. Můj názor je tedy ten, že by i nadále bylo vhodné brát v potaz pohlaví. Dále bych třeba při stanovování důchodového věku bral ohled na určité profese. Dle mého názoru není možné, aby všechny profese byly brány na stejnou váhu. Některé jsou náročnější jak fyzicky, tak mentálně. Věřím, že určení, která profese je náročnější a která méně, by bylo obtížné. Myslím si, že by se dala zohlednit práce, kterou osoba vykonává po delší časový úsek, kupříkladu po dobu 30 let, a těch prací by mohl vystřídat více, ale pokud by splňovali určitá kritéria, jako je například celoroční práce v exteriéru jako dělník, tak by se mu mohl snížit jeho důchodový věk. Má vize by byla taková, že za odpracování 35 let, což je ostatně nutná doba pojištění pro přiznání nároku na dávku, v náročné a namáhavé práci, by se mohl důchodový věk snížit o rok. A při odpracování 40 let za stejných podmínek o 2 roky. Takle skutečnost by dle mého názoru mohla někoho motivovat k výkonu takové profese. Dále bych zvážil dřívější odchod do důchodu u osob, na jejichž výkonu povolání jsou závislé lidské životy, jako jsou třeba piloti, řidiči z povolání, lékaři apod. Dále by to byly profese, u kterých

⁵² Český statistický úřad, *Senioři v mezinárodním srovnání - 2017*, [online] czso.cz, 15. prosince 2017 [cit. 15. března 2018]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2017>>

⁵³ Tamtéž.

jsou zapotřebí reflexy, tedy schopnosti rychle jednat, reagovat a rozhodovat se, to by například mohli být řidiči nebo záchranáři.

Dále by se mělo do budoucna uvažovat o zvýšení důchodového věku. Jak jsem již psal na začátku této práce, tak populace neustále stárne a stoupá počet poživatelů starobních důchodů a zároveň se nijak výrazně nemění, ba naopak možná klesá, počet aktivně pracujících, tedy těch, jež odvádí peníze do státního rozpočtu. Například v Německu centrální banka Bundesbank varovala, aby Německo zvýšilo věk odchodu do důchodu ze současných 65 let na 69 let, protože přibývá počet důchodců a ubývá počet mladších pracovníků. Banka uvedla, že hrozí, že nebudou schopni plnit závazky vůči penzistům. Na stránkách banky Bundesbank bylo napsáno „Demografický vývoj v Německu staví průběžný důchodový systém kvůli klesající porodnosti a rostoucí průměrné délce života před značné problémy s financováním.“⁵⁴ A Německá vláda si stojí za tím, že věk pro odchod do důchodu zvýší do roku 2030 na 67 let. V České republice o problematice pozdějšího odchodu do důchodu v 67 letech diskutovali i přední lékaři a odborníci například v roce 2011 v rozhovorech pro novinky.cz⁵⁵. Ve většině se shodují v tom, že je to individuální u každého jedince. Například přednosta interní kliniky pražské Fakultní nemocnice Motol profesor Milan Kvapil řekl: „Obecně člověku začínají ubývat síly od 25 let věku. U někoho je proces stárnutí rychlejší, někomu síly ubývají pomaleji. Je mnoho lidí, kteří pracují duševně, a nebude pro ně problém jít do penze v 67, protože jsou stále výkonní. Ale ti, kteří celý život pracují manuálně a mají fyzicky náročnou práci, rozhodně v 67 letech už nezastanou to, co v padesáti.“ Což jen potvrzuje můj názor na snížení věku u manuálně pracujících.

⁵⁴ Hospodářské noviny, *Německo by mělo zvýšit věk pro odchod do důchodu. Jinak mu podle centrální banky nebudou stačit finance*. [online] byznys.ihned.cz, 15. srpna 2016 [cit. 15. března 2018] Dostupné na <<https://byznys.ihned.cz/c1-65401730-nemecko-by-melo-zvysit-vek-pro-odchod-do-duchodu-jinak-mu-podle-centralni-banky-nebudou-stacit-finance>>

⁵⁵ PERGL, Václav. *Do penze později? Podle lékařů to většina lidí nezvládne*. [online] novinky.cz 30. dubna 2011 [cit. 22. března 2018] Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/232153-do-penze-pozdeji-podle-lekaru-to-vetsina-lidi-nezvladne.html>>

Závěr

Při psaní této práce jsem zjistil, že téma Starobní důchod je téma velice obsáhlé. Musel jsem volit mezi tím, co do své práce zařadím a co ne. Například vývoj je velice zajímavý, ale musel jsem jej vynechat, protože jsem limitovaný obsahem. Zjistil jsem, že důchodové pojištění jako celek prošlo rozsáhlým a hlavně častým vývojem. Důchodové pojištění reaguje na aktuální vývoj společnosti. Jak tomu například bylo při zrušení rozlišování důchodového věku podle pohlaví nebo počtu vychovaných dětí.

Při psaní jsem se opíral hlavně o zákon o důchodovém pojištění a o komentář k němu. Dále jsem těžil z judikatury, z průzkumů a zpráv Českého statistického úřadu nebo z rozhovorů s mluvčí České správy sociálního zabezpečení.

V první kapitole jsem se věnoval důchodovému pojištění, kdy jsem popsal na jakém systému je založeno důchodové pojištění v České republice. Na pilířích důchodového pojištění jde vidět to, jak se rychle vyvíjí a mění, kdy druhý pilíř byl zaveden v roce 2013 a v roce 2016 byl zrušen. Dále jsem zmínil prameny práva jak vnitrostátní, tak mezinárodní. Protože je Česká republika součástí Evropské unie, tak i její právní úprava musí být v souladu s touto nadnárodní organizací. V dalších dvou podkapitolách jsem zmínil důležité pojmy a principy, bez kterých by se důchodové pojištění neobešlo.

V druhé kapitole jsem se zaměřil na důležitou podstatu mé práce a tou je starobní důchod. Popsal jsem nároky na Starobní důchod, kterými jsou důchodový věk a doba pojištění a dále situace s tím spojené, jako je vznik a zánik nároku, nebo souběh více nároků s dalšími důchody v rámci důchodového pojištění.

Třetí kapitola je věnována dávkám Starobního důchodu, všem činitelům, ze kterých se skládá, a samotnému výpočtu. V jedné z podkapitol jsem se na fiktivním příkladu snažil názorně demonstrovat, jak takový výpočet dávky vypadá a probíhá v praxi.

Závěrečná kapitola je poté věnována zhodnocení současné právní úpravy a návrhům, které by se měly dle mého názoru projednat a promyslet v budoucí úpravě týkající se Starobního důchodu.

Závěrem bych chtěl dodat, že současný právní stav týkající se starobního důchodu bude muset projít určitou změnou. Protože populace stárne a v dnešní nejisté době se rodí méně dětí a v budoucnu bude ubývat finančních prostředků, ze kterých se financuje důchodový systém. A posouvání hranic pro přiznání důchodu není jediným řešením.

Bakalářskou práci jsem zpracovával s cílem přiblížit čtenáři problematiku týkající se důchodového pojištění a hlavně starobního důchodu. Chtěl jsem popsat současný stav

týkající se zákona o důchodovém pojištění a s tím spojenou judikaturou, která jej doplňuje, a také možný vývoj s tím spojený. Snažil jsem se popsat co nejdůležitěji základní prvky a principy důchodového pojištění.

Seznam použité literatury

1. ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 230 s.
2. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 312 s.
3. HALÍŘOVÁ, Gabriela, MELOTÍKOVÁ, Petra. *Praktikum práva sociálního zabezpečení*. 4. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. 168 s.
4. HAVRÁNEK, Jaromír, a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 501 s.
5. KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 207 s.
6. MOTEJL, Otakar, a kol. *Důchody. Stanoviska 4*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2009. 241 s.
7. RÁDL, Emanuel, TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. V Praze: nákladem Československého kompasu, 1926. 1132 s.
8. TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 320 s.
9. VESELÝ, Jiří, a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a. s., 2013. 312 s.
10. VOŘÍŠEK, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 505 s.
11. WAGNEROVÁ, Eliška, a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012. 931 s.

Odborný časopis

1. Evropská komise, *Předpisy EU v oblasti sociálního zabezpečení: Jaké máte práva, jestliže se pohybujete v rámci Evropské unie*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. 59 s.
2. GREGOROVÁ, Zdeňka, GALVAS, Milan, K některým otázkám rovného postavení mužů a žen v současném důchodovém pojištění. *Právní rozhledy*. 15/2007. s. 548

Seznam použitých právních předpisů

1. Nařízení vlády č. 343/2017 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2016, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2016, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2018 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2018 a o zvýšení důchodů v roce 2018
2. Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství, tzv. Římská smlouva ze dne 25. března 1957.
3. Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.
4. Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.
8. Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948.
9. Směrnice Rady č. 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavádění zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení.
10. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
11. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Seznam judikatury

1. Nález Ústavního soudu ze dne 3. června 2003 II. ÚS 405/02.
2. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. prosince 2003, čj. 3 Ads 37/2003-49.
3. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 25. ledna 2006, sp. zn. 20 Cad 31/2005-26.
4. Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení §15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění č. 135/2010 Sb.
5. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. dubna 2016, čj. 6 Ads 112/2015 - 23.

Internetové zdroje

1. Česká správa sociálního zabezpečení. *Informativní osobní list důchodového pojištění*. [online] cssz.cz, červen 2016. Dostupné na <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/informativni-osobni-list-duchodoveho-pojisteni.htm>>
2. Česká správa sociálního zabezpečení. *Náhradní doba pojištění*. [online] cssz.cz, prosinec 2017, Dostupné na <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/nahradni-doba-pojisteni.htm>>
3. Český statistický úřad, *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100*. [online] czso.cz, 23. července. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/projekce-obyvatelstva-ceske-republiky-do-roku-2100-n-fu4s64b8h4#>>
4. Český statistický úřad, *Seniori v mezinárodním srovnání - 2017*, [online] czso.cz, 15. prosince 2017 Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2017>>
5. Český statistický úřad, *Zaostřeno na ženy a muže - 2017*, [online] czso.cz, 29. prosince 2017. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/5-socialni-zabezpeceni-acrx41hiq1>>
6. Eva Sovová. *Důchodový věk mají, penzi od státu nedostanou. Šok pro řadu Čechů*. [online] idnes.cz, 5. ledna 2018. Dostupné na <https://finance.idnes.cz/starobni-duchod-vznik-naroku-chybejici-doba-pojisteni-pp7-/penze.aspx?c=A180104_102804_penze_sov>
7. Eva Sovová. *Předčasný důchod má už 618 tisíc lidí. Téměř třetina bere pod 10 tisíc*. [online] finance.idnes.cz 5. března 2018 Dostupné na <https://finance.idnes.cz/predcasna-penze-duchod-kraceni-privydelek-rozdily-fw6-/penze.aspx?c=A180302_113518_penze_sov>
8. Finance.cz. *Co vstupuje do výpočtu důchodu*. [online] finance.cz, 2017, [cit. 14. března 2018] Dostupné na <<https://www.finance.cz/duchody-a-davky/vse-o-duchodech/starobni-duchody/co-vstupuje-do-vypoctu-duchodu/>>
9. Hospodářské noviny, *Německo by mělo zvýšit věk pro odchod do důchodu. Jinak mu podle centrální banky nebudou stačit finance*. [online] byznys.ihned.cz, 15. srpna 2016. Dostupné na <<https://byznys.ihned.cz/c1-65401730-nemecko-by-melo-zvysit-vek-pro-odchod-do-duchodu-jinak-mu-podle-centralni-banky-nebudou-stacit-finance>>
10. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Český důchodový systém*. [online] Dostupné na <<https://www.mpsv.cz/files/clanky/11969/Analyza.pdf>>

11. PERGL, Václav. *Do penze později? Podle lékařů to většina lidí nezvládne.* [online] novinky.cz 30. dubna 2011 Dostupné na <<https://www.novinky.cz/domaci/232153-do-penze-pozdeji-podle-lekaru-to-vetsina-lidi-nezvladne.html>>
12. Slovník sociálního zabezpečení. Nárok na výplatu důchodu. [online] slovník.mpsv.cz, Dostupné na <<http://slovník.mpsv.cz/narok-na-vyplatu-duchodu.html>>
13. United nations, DESA, Population division, *World Population Ageing: 1950-2050* [online] un.org, 2002 Dostupné na <<http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/>>
14. Všeobecná zdravotní pojišťovna. *Vyměřovací základ.* [online] vzp.cz, 2015, Dostupné na <<https://www.vzp.cz/platci/informace/povinnosti-platcu-metodika/zamestnavatele/vymerovaci-zaklad>>

Shrnutí

Tato bakalářská práce popisuje důchodové pojištění v České republice a primárně se zaměřuje na starobní důchod. Zabývá se popisem nároku na starobní důchod, hlavně důchodovým věkem a dobou pojištění. Zabývá se výpočtem dávky. V závěru zhodnocuje současnou právní úpravu. Za cíl si kladu analyzovat a popsat právní úpravu s přihlédnutím k soudním rozsudkům a navrhnout dle mého názoru možná řešení budoucí úpravy.

Summary

This bachelor thesis describes pension insurance in Czech republic and primarily is focuses on retirement pensions. It deals with the description of entitlement to a retirement pension, mainly retirement age and insurance period. It deals with the calculation of the benefit. Finally it evaluates the curent legislation. The aim of my thesis is to analyze and describe legal regulation with respect to judgements and to propose possible solution of the legal regulation in future.

Klíčová slova

Důchodové pojištění, starobní důchod, důchodový systém, principy důchodového pojištění, důchodový věk, doba pojištění, pilíře důchodového systému, nárok na dávky starobního důchodu, souběh nároků, výpočtový základ, redukční hranice, vyměřovací základ, dávková formule.

Key words

Pension insurance, old age pension, pension system, pension insurance principles, retirement age, insurance period, pillars of pension system, entitlement to old-age pension benefits, concurrence of entitlements, calculation basis, reduction limits, assessment basis, benefit formula.